

Тақризи

мукарризи гайрирасмӣ доктори илмҳои филологӣ Гуломалиев Ш. ба автореферати диссертасияи Муминова Сафарбегим Баҳриевна дар мавзӯи «Лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Ваҳон» барои дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯи ихтиноси 10.02. 01 – Забони тоҷикӣ

Рисолаи номзадии Муминова Сафарбегим Баҳриевна ба таҳқиқи яке аз гӯйишвораҳои забони тоҷикӣ, ки дар водии дурдасти Ваҳони ноҳияи Ишкошим мустаъмал аст, бажшида шудааст.

Ваҳон водиест, ки дар ду кисмати дарёи Панҷ воқеъ гаштааст. Сокинони ин водӣ бо ду забон – ваҳонӣ ва тоҷикӣ гуфтугӯ мекунанд. Аз қадим боз мардумони гуногунзабони қӯҳистони Бадаҳшон байни ҳам бо лаҳҷаи маҳсуси тоҷикӣ гуфтугӯ мекунанд, ки дар эроншиносии мусоир «форсии байнипомирӣ» номида шудааст. Дар баязе аз деҳоти ноҳияи Ишкошим, ки Ваҳон ҷузъе аз он аст, бо лаҳҷаҳои гуногуни тоҷикӣ такаллум мекунанд, ки дар лаҳҷашиносии тоҷик онро лаҳҷаи бадаҳшонӣ номида, ба гурӯҳи шеваҳои ҷанубии забони тоҷикӣ мансуб донистаанд. Лаҳҷаи бадаҳшонии забони тоҷикӣ яксон набуда, аз лиҳози ҳусусиятҳои диалектологӣ ба гӯйшҳои Форон, Нуд ва Ваҳон тақсим мешаванд. Доир ба ин гӯйиши тоҷикзабонони водии Ваҳон маълумотҳои муҳтасар дар корҳои илмии шарқшиносон А.З.Розенфелд, И.М.Стеблин-Каменский ва дигарон дидо мешавад, вале ба таври бояду шояд ҳанӯз омӯхта нашудааст. Ҳаминро қайд бояд кард, ки гӯйиши мазкур вожаҳоеро дар худ нигоҳ доштааст, ки дар забонҳои тоҷикию форсӣ қайдо ба қатори қалимаҳои арҳаистӣ ворид шудаанд ва маънои он қалимаҳоро танҳо метавон аз фарҳангҳои қадима дарёфт кард. Аз ин рӯ, интиҳоби мавзӯъ дуруст буда, дорои аҳамияти илмӣ мебошад.

Рисола аз муқаддима, се боб, ҳулоса ва феҳристи адабиёт иборат буда, дар муқаддима доир ба муҳиммияти мавзӯи рисола, дараҷаи таҳқиқи мавзӯъ, мақсад ва вазифаҳои тадқиқот, усул ва методи таҳқиқ, навоварии илмӣ рисола ва саҳми шаҳсии мухаккӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии мавзӯъ ва манбаъҳои илмӣ маълумот дода шудааст.

Боби аввали рисола «Таркиби луғавии лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Ваҳон», ки аз се фасл таркиб ёфтааст, доир ба қалимаҳои умумитоҷикӣ,

диалектизмҳои лексикӣ иттилоъ дода, дар бахшҳои он доир ба диалектизмҳои лексикии пурра ва нопурра маълумот медиҳад. Дар фасли сеюми боби мазкур унсурҳои классикӣ дар лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Ваҳон мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Дар боби дигари рисола «Таснифоти маъноиву мавзӯи лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Ваҳон», ки аз ду фасл ташкил ёфтааст, муаллифи рисола вожаҳои лексикиро ба ашёй ва гайриашёй ҷудо намуда, дар навбати ҳуд онҳоро аз рӯйи мавзӯъ тасниф намудааст. Дар фасли дуюми боби мазкур муаллифи диссертатсия аломатҳо ва амалу ҳолатҳои доираи вожагони лаҳҷаи мазкурро тафсир кардааст.

Боби охири диссертатсия «Калимаҳои иқтибосӣ дар лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Ваҳон» номгузорӣ шуда, аз ҳафт фасл ва зерфаслҳо ташкил шудааст. Дар ин боб роҳҳои ҳазмшавии фонетикий, грамматикий ва лексикии калимаҳои иқтибосии арабӣ, туркӣ-муғулӣ, русӣ-аврупойӣ, инчунин, вазъи вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои мазкур аз назари овозӣ, маънӣ ва грамматикий таҳлил шудаанд. Фасли панҷуми боби мазкурро муаллифи диссертатсия маҳз ба истифодаи муштарак ва иқтибосшавии унсурҳои лексикӣ аз забонҳои бадаҳшонӣ (помирӣ), хусусан забони ваҳонӣ бахшида, дар фаслҳои баъдина иқтибосшавии калимаҳо аз забонҳои дарӣ, пушту ва яғнобӣ дар лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Ваҳон мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

Дар қисмати хулосаи рисола муаллиф ба таври мушаҳҳас ва фишурда натиҷаи илмию амалии тадқиқотро дар 13 банд ҷамъбаст кардааст.

Дар баробари дастовардҳо дар автореферати диссертатсия чанд камбудиву норасоихое ба назар расиданд, ки ба назари мо дар оянда барои беҳбудии қайфияти таҳқиқ ва афзудани арзиши илмию амалии рисола аз манфиат ҳолӣ наҳоҳад буд. Аз ҷумла:

1. Хуб мешуд, агар дар номи рисола дар ҷойи калимаи «лаҳҷа» вожаи «гӯйиш» истифода мешуд, зоро дар асоси тақсимоти шевашиносии тоҷик шевай ҷанубӣ, лаҳҷаи бадаҳшонӣ, гӯйиши ваҳонии забони тоҷикӣ маҳсуб меёбад.
2. Аз забонҳои пушту ва яғнобӣ бевосита иқтибос шудани калимаҳо (автореф. саҳ. 19- 20) ба гӯйиши тоҷикони Ваҳон касро дар шубҳа мемонад. Азбакски забонҳои яғнобӣ ва пушту низ ба гурӯҳи забонҳои шарқии эронӣ доҳил мешаванд, мавҷудияти ин вожаҳо дар забонҳои бадаҳшонӣ (помирӣ), аз

он чумла вахонӣ, ки дар робитаи бисёр зич бо гӯйиши тоҷикзабонони Вахон қарор дорад, шубҳае нест. Аз ин рӯ, шояд ин вожаҳо тавассути забонҳои дарӣ ва забони вахонӣ ба гӯйиши мазкур ворид шудаанд?

3. Хуб мешуд, агар барои дарки маъсала ихтисораҳои дар автореферат истифодашуда, дар охир оварда мешуданд (саҳ. 19 – 20: ЛТВ, ЛД, З.Я ?)

Новобаста аз камбузидҳои зикргардида, рисолаи номзадии Муминова Сафарбегим Баҳриевна дар мавзӯи «Лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон» кори илмии баанҷомрасидааст, ки ба талаботи Комиссияи олии аттестацонии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои дарёғти дараҷаҳои илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – забони тоҷикӣ пешниҳод гардидааст, ҷавобгӯ мебошад.

Фишурдаи диссертатсия ва мақолаҳои илмии интишорнамудаи муаллифи он ба ҳадди кофӣ муҳтавои диссертатсияи номзадиро инъикос намуданд. Дастроҳи илмии рисола ба меъёрҳои рисолаҳои номзадӣ ҷавоб дода метавонад. Дар маҷмӯъ аз ошной ба рисолаи номзадии Муминова С.Б. дар мавзӯи «Лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон» бармеояд, ки муаллифи он ҳамчун муҳаққики хубе ба камол расида, ба даствардҳои забоншиносии муосир хуб ошност, аз маводи забонӣ хуб истифода мебарад ва фикру андешаҳои илмии худро бо далелу бурҷон ба таври зарурӣ асоснок карда метавонад. Бинобар ин, мавсуф ба дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор мебошад.

«10» марта соли 2021

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои филологӣ, Ғуломалиев Ширалий

University of Tsukuba

Faculty of Humanities and Social Sciences
The Nippon-Foundation Central Asia-Japan Human Resource Development Project

Researcher
Ph.D. in Linguistics

GULOMALIEV Shirali

1-1-1 Tennodai, Tsukuba, Ibaraki, 305-8577 Japan
Phone: +81-29-853-4251 Fax: +81-29-853-3797
Mobile: +81-80-4800-1686
E-mail: gulomaliev.sh.bn@u.tsukuba.ac.jp

Донишгоҳи Теукуба

1-1-1 Тениодай, Тсукуба, Ибараки, 305-8577 Ҷопон
Телефон: + 81-29-853-4251, Факс: +81-29-853-3797
Почтаи электронӣ: gulomaliy.sh.fu@u.tsukuba.ac.jp

Тақризи

муқарризи ғайрирасмӣ доктори илмҳои филологӣ Гуломалиев Ш. ба автореферати диссертасияи Муминова Сафарбегим Баҳриевна дар мавзӯи «Лексикан лаҳҷаи тоҷикзабонии водии Ваҳон» барои дарёftи дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.02. 01 – Забони тоҷикӣ

Рисолаи номзадии Муминова Сафарбегим Баҳриевна ба таҳқиқи яке аз гӯйишвораҳои забони тоҷикӣ, ки дар водии дурдасти Ваҳони ноҳияи Ишкошим мустаъмал аст, баҳшида шудааст.

Ваҳон водиест, ки дар ду қисмати дарёи Панҷ воқеъ гаштааст. Сокинони ин водӣ бо ду забон – ваҳонӣ ва тоҷикӣ гуфтугӯ мекунанд. Аз қадим боз мардумони гуногунзабони кӯҳистони Бадаҳшон байни ҳам бо лаҳҷаи маҳсуси тоҷикӣ гуфтугӯ мекунанд, ки дар эроншиносии муосир «форсии байнипомирӣ» номида шудааст. Дар баъзе аз деҳоти ноҳияи Ишкошим, ки Ваҳон ҷузъе аз он аст, бо лаҳҷаҳои гуногуни тоҷикӣ такаллум мекунанд, ки дар лаҳҷашиносии тоҷик онро лаҳҷаи бадаҳшонӣ номида, ба гурӯҳи шеваҳои ҷанубии забони тоҷикӣ мансуб доистаанд. Лаҳҷаи бадаҳшонии забони тоҷикӣ яксон набуда, аз лиҳози хусусиятҳои диалектологӣ ба гӯишҳои Форон, Нуд ва Ваҳон тақсим мешаванд. Доир ба ин гӯйиши тоҷикзабонии водии Ваҳон маълумотҳои мухтасар дар корҳои илмии шарқшиносон А.З.Розенфелд, И.М.Стеблин-Каменский ва дигарон диде мешавад, вале ба таври бояд шояд ҳанӯз омӯхта нашудааст. Ҳаминро қайд бояд кард, ки гӯйиши мазкур вожаҳоеро дар худ нигоҳ доштааст, ки дар забонҳои тоҷикию форсӣ қайҳо ба қатори қалимаҳои архаистӣ ворид шудаанд ва маънои он қалимаҳоро танҳо метавон аз фарҳангҳои қадима дарёft кард. Аз ин рӯ, интиҳоби мавзӯъ дуруст буда, дорои аҳамияти илмӣ мебошад.

Рисола аз муқаддима, се боб, хулоса ва феҳристи адабиёт иборат буда, дар муқаддима доир ба муҳиммияти мавзӯи рисола, дараҷаи таҳқиқи мавзӯъ, мақсад ва вазифаҳои тадқиқот, усул ва методи таҳқиқ, навоварии илмӣ рисола ва саҳми шахсии муҳаққиқ, аҳамияти назарияӣ ва амалии мавзӯъ ва манбаъҳои илмӣ маълумот дода шудааст.

Боби аввали рисола «Таркиби луғавии лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон», ки аз се фасл таркиб ёфтааст, доир ба қалимаҳои умумитоҷикӣ, диалектизмҳои лексикӣ иттилоъ дода, дар баҳшҳои он доир ба диалектизмҳои лексикини пурра ва нопурра маълумот медиҳад. Дар фасли сеюми боби мазкур үнсурҳои классикӣ дар лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон мавриди таҳлил қарор гирифтаанд.

Дар боби дигари рисола «Таснифоти маъноиву мавзӯии лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон», ки аз ду фасл ташкил ёфтааст, муаллифи рисола вожаҳои лексикиро ба ашёй ва ғайриашёй ҷудо намуда, дар навбати худ онҳоро аз рӯйи мавзӯъ тасниф намудааст. Дар фасли дуюми боби мазкур муаллифи диссертатсия аломатҳо ва амалу ҳолатҳои доираи вожагони лаҳҷаи мазкурро тағсир кардааст.

Боби охири диссертатсия «Калимаҳои иқтибосӣ дар лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон» номгузорӣ шуда, аз ҳафт фасл ва зерфаслҳо ташкил шудааст. Дар ин боб роҳҳои ҳазмшавии фонетикий, грамматикий ва лексикии қалимаҳои иқтибосии арабӣ, туркӣ-муғулӣ, русӣ-аврупойӣ, инчунин, вазъи вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои мазкур аз назари овозӣ, маънӣ ва грамматикий таҳлил шудаанд. Фасли панҷуми боби мазкурро муаллифи диссертатсия маҳз ба истифодаи муштарак ва иқтибосшавии үнсурҳои лексикӣ аз забонҳои бадаҳшонӣ (помирӣ), ҳусусан забони вахонӣ бахшида, дар фаслҳои баъдина иқтибосшавии қалимаҳо аз забонҳои дарӣ, пушту ва яғнобӣ дар лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

Дар қисмати хulosai рисола муаллиф ба таври мушаххас ва фишурда натиҷаи илмию амалии тадқиқотро дар 13 банд ҷамъбаст кардааст.

Дар баробари дастовардҳо дар автореферати диссертатсия чанд камбудиву норасоиҳое ба назар расиданд, ки ба назари мо дар оянда барои беҳбудии кайфияти таҳқиқ ва афзудани арзиши илмию амалии рисола аз манфиат холӣ наҳоҳад буд. Аз ҷумла:

1. Хуб мешуд, агар дар номи рисола дар ҷойи қалимаи «лаҳҷа» вожаи «гӯйиш» истифода мешуд, зеро дар асоси тақсимоти шевашиносии тоҷик шеваи ҷанубӣ, лаҳҷаи бадаҳшонӣ, гӯйиши вахонии забони тоҷикӣ маҳсуб меёбад.

2. Аз забонҳои пушту ва яғнобӣ бевосита иқтибос шудани қалимаҳо (автореф. саҳ. 19-20) ба гӯйиши тоҷикони Вахон касро дар шубҳа мемонад. Азбакски забонҳои яғнобӣ ва пушту низ ба гурӯҳи забонҳои шарқии эронӣ доҳил мешаванд, мавҷудияти ин вожаҳо дар забонҳои бадаҳшонӣ (помирӣ), аз он ҷумла вахонӣ, ки дар робитаи бисёр зич бо гӯйиши тоҷикзабонони

Вахон қарор дорад, шубҳае нест. Аз ин рӯ, шояд ин вожаҳо тавассути забонҳои дарӣ ва забони вахонӣ ба гӯйиши мазкур ворид шудаанд?

3. Хуб мешуд, агар барои дарки масъала ихтисораҳои дар автореферат истифодашуда, дар охир оварда мешуданд (саҳ. 19 – 20: ЛТВ, ЛД, З.Я ?)

Новобаста аз камбузиҳои зикргардида, рисолаи номзадии Муминова Сафарбегим Баҳриевна дар мавзӯи «Лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон» кори илмии баанҷомрасидаест, ки ба талаботи Комиссияи олии аттестацонии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои дарёғти дараҷаҳои илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – забони тоҷикӣ пешниҳод гардидааст, ҷавобгӯ мебошад.

Фишурдаи диссертатсия ва мақолаҳои илмии интишорнамудаи муаллифи он ба ҳадди кофӣ муҳтавои диссертатсияи номзадиро инъикос намуданд. Дастроҳи илмии рисола ба меъёрҳои рисолаҳои номзадӣ ҷавоб дода метавонад. Дар маҷмӯъ аз ошной ба рисолаи номзадии Муминова С.Б. дар мавзӯи «Лексикаи лаҳҷаи тоҷикзабонони водии Вахон» бармеояд, ки муаллифи он ҳамчун муҳаққиқи хубе ба камол расида, ба дастовардҳои забоншиносии муосир хуб ошност, аз маводи забонӣ хуб истифода мебарад ва фикру андешаҳои илмии худро бо далелу бурҷон ба таври зарурӣ асоснок карда метавонад. Бинобар ин, мавсуф ба дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор мебошад.

«10» марта соли 2021

Муқарризи расмӣ:
доктори илмҳои филологӣ Гуломалиев Ширалӣ

Донишгоҳи Тсукуба

Факултети гуманитарӣ ва илмҳои иҷтимоӣ
Лоиҳаи рушди захираҳои инсонии Ниппон-Фонд дар Осиёи Марказӣ ва Ҷопон

Пажӯҳишгар
доктори илмҳои филологӣ
ГУЛОМАЛИЕВ Ширалӣ

1-1-1 Тениодай, Тсукуба, Ибараки, 305-8577 Ҷопон
Телефон: + 81-29-853-4251 Факс: +81-29-853-3797
Телефони мобилий: + 81-80-4800-1686
Почтаи электронӣ: gulomaliev.sh.fn@u.tsukuba.ac.jp

19 марта 2021 сол. Ман, АНВАРОВ К.Ч, нотариуси калони давлатии идораи нотариалии давлатии нохияи Исмоили Сомонии шаҳри Душанбе ҳакикӣ будани имзои гузоштаи тарҷумони ба ман шинос УМАРОВА ЛАЙЛИ -ро шаҳодат медиҳам. Шахсияти ў муайян карда шудааст.

Дар байгуулсан хоногийн мөрний нийтийн талбагаи № 114-6583 ба кайд тирифта шуд.
Бодлогын төслийн талбагаи _____ пардохт карда шудааст

- 6583 б/кайд
пардом

шахри Душанбе, к. Бохтар 23,
тел: 221-77 95.

